12.4. Судове провадження у кримінальному процесі

Коротка вижимка для ЄДКІ: приблизно 10% вихідного матеріалу, зі збереженням ключових норм, строків, процедур, меж повноважень суду та типових тестових пасток.

1. Загальні засади судового провадження

Судове провадження - стадія кримінального провадження, у якій суд на засадах змагальності, безпосередності та гласності вирішує обґрунтованість обвинувачення і ухвалює судове рішення.

У першій інстанції охоплює: підготовче судове провадження → судовий розгляд → ухвалення та проголошення рішення.

Безпосередність: суд сам дослідив доказ → може покласти його в основу рішення. Показання лише слідчому/прокурору за загальним правилом не замінюють показання в суді; виняток - ст. 225 та інші прямо передбачені КПК випадки.

Незмінність складу: після заміни судді розгляд за загальним правилом починається спочатку; виняток можливий за умов ч. 2 ст. 319 або при запасному судді.

Межі розгляду: лише щодо особи і в межах обвинувачення з обвинувального акта. Суд сам може змінити лише правову кваліфікацію в бік поліпшення становища обвинуваченого.

Гласність: розгляд відкритий. Закрите засідання - лише з вичерпних підстав ст. 27 КПК. Портативний аудіозапис дозволу не потребує; фото/відео/трансляція - за ухвалою суду.

Офіційний запис судового засідання - технічний запис, здійснений судом. Загалом фіксація судового провадження обов'язкова.

2. Підготовче судове провадження - ст. 314-317 КПК

Після надходження обвинувального акта або відповідного клопотання суд призначає підготовче засідання не пізніше 5 днів.

Мета: не вирішувати вину, а перевірити процесуальні передумови для розгляду та організувати майбутній судовий розгляд.

Суд може: затвердити угоду / відмовити; закрити провадження у визначених випадках; повернути обвинувальний акт/клопотання прокурору; вирішити питання непідсудності; призначити судовий розгляд; доручити досудову доповідь.

Підготовче засідання ≠ розгляд доказів по суті. Неповнота досудового розслідування чи незгода суду з кваліфікацією не є самі по собі підставою для повернення обвинувального акта.

Повернення обвинувального акта стосується дефектів документа за ст. 291 КПК. Воно не поновлює досудове розслідування і не дає права збирати нові докази.

Тримання під вартою та домашній арешт не продовжуються автоматично. За санкції понад 10 років суд роз'яснює право просити колегіальний розгляд трьома суддями.

Ухвала про призначення судового розгляду → сам розгляд має бути призначений не пізніше 10 днів.

3. Підсудність і передача провадження

Загальне правило територіальної підсудності: місце вчинення правопорушення. Кілька правопорушень → місце більш тяжкого; однакова тяжкість → місце останнього за часом.

Якщо місце вчинення невідоме → суд за місцем закінчення досудового розслідування, крім справ ВАКС.

Підсудність ВАКС перевіряється окремо за ст. 33-1 КПК; підслідність НАБУ не означає автоматично підсудність ВАКС.

Справу щодо судді не може розглядати суд, де він працює або працював.

Передача: одна апеляційна юрисдикція → апеляційний суд; різні юрисдикції → ККС ВС; з ВАКС → 5 суддів Апеляційної палати ВАКС. Строк вирішення - до 5 днів.

Після передачі новий суд завжди починає з підготовчого судового засідання. Спори про підсудність між судами не допускаються.

4. Межі обвинувачення - ст. 337-341 КПК

Прокурор у суді може: змінити обвинувачення; висунути додаткове; відмовитися від підтримання державного обвинувачення.

Зміна обвинувачення - ст. 338

Можлива через нові фактичні обставини; змінюється кваліфікація та/або обсяг. Складається новий обвинувальний акт.

З 2024 року змінити у суді обвинувачення з кримінального проступку на злочин не можна.

Захисту після зміни надається не менше 7 днів; строк може бути скорочений або продовжений за клопотанням захисту.

Додаткове обвинувачення - ст. 339

Інше, раніше не інкриміноване правопорушення + тісний зв'язок із первісним + неможливість окремого розгляду.

Суд відкладає розгляд до 14 днів; після цього провадження починається з підготовчого судового засідання.

Відмова прокурора - ст. 340

Якщо обвинувачення не підтвердилося, прокурор відмовляється постановою. Потерпілий може продовжити підтримувати обвинувачення - тоді провадження стає приватним.

Прокурор відмовився + потерпілий не підтримує / повторно без поважних причин не з'являється → закриття провадження.

Зміна, додаткове обвинувачення і відмова за загальним правилом погоджуються з прокурором вищого рівня за ст. 341.

5. Початок судового розгляду - ст. 342-350 КПК

Послідовність: 342 - відкриття і перевірка явки; 343 - повідомлення про технічну фіксацію; 344 - склад суду і право на відвід; 345 - права та обов'язки; 346 - свідки видаляються із залу; 347 - обвинувальний акт; 348 - суть обвинувачення; 349 - порядок доказів; 350 - клопотання.

Явку та особи перевіряє секретар; пам'ятку про права роздає судовий розпорядник; головуючий перевіряє розуміння прав.

Потерпілий не прирівнюється до свідка і не видаляється автоматично із залу перед допитом.

Клопотання вирішується після заслуховування думки інших учасників; відмова не заважає повторити його з інших підстав.

6. Дослідження доказів - ст. 349 КПК

Після вступних промов суд ухвалою визначає обсяг і порядок дослідження доказів. Загалом спочатку - докази обвинувачення, потім - захисту.

У спеціальному судовому провадженні (in absentia) досліджуються всі надані докази.

Ч. 3 ст. 349 КПК

Суд може не досліджувати докази щодо неоспорюваних обставин, якщо учасники не заперечують, правильно розуміють їх зміст і діють добровільно.

Суд обов'язково роз'яснює наслідок: погоджені фактичні обставини не можна заперечувати в апеляції. Але їх правову кваліфікацію оскаржувати можна.

Повне визнання вини не є обов'язковим: ч. 3 ст. 349 можна застосувати лише до частини неоспорюваних обставин.

Ч. 3 ст. 349 ≠ угода про визнання винуватості.

Допит обвинуваченого за загальним правилом обов'язковий навіть при ч. 3 ст. 349, крім спеціальних винятків.

7. Допит у суді

Обвинувачений має право мовчати і не несе відповідальності за відмову від показань.

Свідок сторони: спочатку прямий допит стороною, яка його викликала, потім перехресний протилежною стороною.

Прямий допит → навідні запитання заборонені. Перехресний допит → навідні дозволені.

Свідок попереджається за неправдиві показання і неправомірну відмову; потерпілий - за неправдиві показання.

Особа до 16 років: без кримінального попередження і без присяги.

Одночасний допит у суді - лише вже допитаних осіб для з'ясування розбіжностей.

Експерта викликають для роз'яснення висновку; допит експерта не є новою експертизою.

8. Речові докази, документи, записи, експерти

Речові докази оглядаються судом безпосередньо і пред'являються учасникам. Якщо доставити неможливо - огляд за місцезнаходженням.

Документи з доказовою інформацією оголошуються та пред'являються учасникам. Звуко- і відеозаписи відтворюються/демонструються у суді.

Висновок експерта - самостійне джерело доказів, але не має наперед установленої сили. Незгода суду з висновком повинна бути мотивована.

9. Судові дебати, останнє слово, нарадча кімната

Після завершення доказів суд з'ясовує питання доповнень, вирішує клопотання і переходить до дебатів.

У дебатах можна посилатися лише на докази, досліджені судом. Новий доказ → відновити дослідження → дослідити → знову дебати.

Тривалість дебатів наперед обмежувати не можна. Після промов можливі репліки; остання репліка належить обвинуваченому або захиснику.

Останнє слово обвинуваченого: без часової межі і без запитань.

Нові істотні обставини в останньому слові → поновити дослідження → нові дебати → повторне останнє слово.

Після останнього слова суд негайно виходить до нарадчої кімнати. Там можуть перебувати лише судді складу суду; хід наради не розголошується.

10. Судові рішення і вирок - ст. 368-374 КПК

Обвинувачення по суті вирішується вироком; інші процесуальні питання - ухвалами.

Судове рішення повинно бути: законним + обґрунтованим + вмотивованим.

Вироки: лише обвинувальний або виправдувальний. Обвинувальний вирок не може ґрунтуватися на припущеннях.

Виправдання: не доведено подію, вчинення обвинуваченим або склад; також при встановленні відсутності події чи складу.

Вирок складається з вступної, мотивувальної і резолютивної частин.

Виправдувальний вирок не може містити формулювань, що ставлять під сумнів невинуватість. Один вирок може бути обвинувальним щодо одних епізодів і виправдувальним щодо інших.

11. Апеляційне провадження

Апеляція переглядає рішення першої інстанції, що не набрали законної сили.

Рішення	Строк апеляції
Вирок	30 днів
Інші ухвали суду першої інстанції	7 днів
Ухвали слідчого судді та окремі спеціальні ухвали	5 днів

Загалом скарга подається через суд першої інстанції; окремі ухвали - безпосередньо до апеляційного суду.

Межі перегляду - доводи і вимоги скарги; вийти за них можна на користь обвинуваченого.

Поворот на гірше можливий лише за відповідною апеляцією прокурора, потерпілого або його представника. Лише апеляція захисту не може погіршити становище.

Апеляція може повторно досліджувати обставини і за спеціальних умов - нові докази. За результатом: залишити без змін; змінити; ухвалити новий вирок/ухвалу; закрити; направити на новий розгляд.

12. Касаційне провадження

Касаційний перегляд здійснює Верховний Суд. Касація перевіряє насамперед правильність застосування матеріального та процесуального права, а не встановлює факти заново.

Касаційна скарга подається безпосередньо до Верховного Суду протягом 3 місяців.

Для засудженого під вартою - 3 місяці з дня вручення копії рішення.

Касаційний суд не досліджує докази заново, не встановлює нових фактів і не визначає достовірність доказів.

Підстави ст. 438: істотне порушення процесуального закону + неправильне застосування КК + явна невідповідність покарання тяжкості та особі засудженого.

ККС ВС може: залишити рішення; змінити; скасувати із закриттям; направити на новий розгляд. Новий вирок замість скасованого касаційний суд не ухвалює.

13. Нововиявлені та виключні обставини

Переглядаються рішення, що вже набрали законної сили.

Нововиявлені: фальсифікація доказів; скасування рішення, що було підставою; інші істотні факти, невідомі суду.

Виключні: рішення КСУ; рішення міжнародної судової установи, насамперед ЄСПЛ; встановлений злочин судді або процесуальне зловживання, що вплинуло на рішення.

Підстава	Строк
Нововиявлені обставини	загалом 3 місяці
На користь засудженого: невинуватість / менш тяжкий злочин	без обмеження строком
Рішення КСУ	30 днів
Рішення ЄСПЛ	30 днів від моменту, коли стало відомо/мало стати відомо про остаточність

ЄСПЛ-перегляд → Велика Палата Верховного Суду. Рішення ЄСПЛ або КСУ не означає автоматичного виправдання чи скасування.

Розгляд заяви - до 2 місяців. Суд може залишити заяву без задоволення, скасувати рішення і ухвалити нове або, у передбачених випадках, направити на новий розгляд.

14. Фінальна таблиця строків ЄДКІ

Ситуація	Строк
Призначити підготовче засідання	до 5 днів від надходження акта/клопотання
Призначити судовий розгляд після ухвали ст. 316	до 10 днів
Передача провадження за ст. 34	до 5 днів
Зміна обвинувачення - час захисту	не менше 7 днів
Додаткове обвинувачення	до 14 днів, може бути продовжено для захисту
Апеляція на вирок	30 днів
Апеляція на інші ухвали першої інстанції	7 днів
Апеляція на ухвалу слідчого судді	5 днів
Касація	3 місяці
Нововиявлені обставини	загалом 3 місяці
КСУ / ЄСПЛ	30 днів за спеціальними правилами
Розгляд заяви за нововиявленими/виключними	до 2 місяців

Найкоротша формула теми: підготовче засідання → перевірка підсудності й процесуальних перешкод → судовий розгляд у межах обвинувачення → безпосереднє дослідження доказів → дебати → останнє слово → вирок → апеляція → касація → виняткові механізми перегляду.